

Підвищення ефективності прогностичних процесів та якості прогностичних рішень в інноваційно-інвестиційній діяльності досягається за допомогою взаємодії теоретико-емпіричних правил та задач ефективності управління прогностично-методичного спрямування, тобто, створення інтегрованих прогностичних систем. В якості користувачів в даному випадку виступають галузі промислового комплексу, являючись при цьому інвесторами інноваційно-інвестиційного ринку, які своїми економічними інтересами впливають на ефективність роботи в практичному плані. Потім відбувається процес обробки інформації, що в кінцевому результаті надходить у вигляді початкових даних, обмежень, вимог та критеріїв до інтегрованої прогностичної системи, яка знову ж таки оперує цими даними за для досягнення більш оптимального стану ринку. Агрегована ефективна аналітична інформація надається в результаті галузям промислового комплексу уже як користувачам, яка при використанні останніми може зазнати нових змін при роботі на ринку.

За будь-яких умов природа управлінських рішень визначає більшість бажаних характеристик прогнозуючої системи. Вивчення вирішуваної проблеми повинне допомогти відповісти на питання про те, що потрібно прогнозувати, яку форму повинен прийняти прогноз, які тимчасові елементи включаються і яка бажана точність прогнозу.

Література

1. Бажал Ю. М. Необхідність інноваційної моделі економічного зростання для України // Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. Ч. 1: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. — Івано-Франківськ, 1999. — С. 4–6.
2. Геєць В. Інноваційно-інвестиційна діяльність в Україні // Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України. — Т. 1: Економіка знань – модернізаційний проект України / За ред. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. — К.: Фенікс, 2007. — С. 285–302.
3. Даций О. І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України: Моногр. — К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2004. — 426 с.
4. Закон України: «Про інноваційну діяльність» від 4.07.2002 №40-IV // www.zakon.rada.gov.ua
5. Комлик М. О. Прогноз розвитку інвестиційно-інноваційних процесів в економіці на 2015 рік // Вісті Академії інженерних наук України. — 2003. — № 3 (20). — С. 37–40.
6. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.91 № 1560 // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 10. — Ст. 357.
7. Саблук П. Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання // Економіка АПК. — 2007. — № 2. — С. 8.
8. Федулова І. В. Теоретичні положення з визначення категорій «інноваційний процес» і «інноваційна діяльність» // Проблеми науки. — 2007. — № 8. — С. 2–7.

Надійшла 16.04.2009

УДК 658.5.012.1

Н. М. ЛЕВЧЕНКО, Д. К. НОСЕНКО
Запорізький національний технічний університет

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено мету аналізу ефективності інноваційної діяльності та послідовність його проведення. Виокремлено основні відмінні риси аналізу ефективності інноваційної діяльності підприємства. Розглянуто та доповнено рекомендований ЮНІДО перелік показників оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств з урахуванням вимог сьогодення.

Determined the purpose of the efficiency analysis of the innovational activity and sequence of its conduction. Marked out the main features of the efficiency analysis of the innovational activity of the enterprise. Considered and added the UNIDO recommended list of the factors of efficiency analysis of the innovational activity of enterprises with taking into consideration the contemporary demands.

Вступ. В сучасних умовах функціонування економіки усе більшого значення для розвитку країни та для успішної фінансово-господарської діяльності підприємств набувають інновації й інноваційна діяльність, оскільки вони є найважливішою складовою процесу забезпечення успішного функціонування підприємства, одним з базових елементів ефективної стратегії та важливим інструментом створення й підтримки конкурентних переваг. Водночас ефективному процесу практичного освоєння інноваційних розробок перешкоджають слабка адаптація і низька інноваційна активність вітчизняних підприємств, безсистемність і розпорошеність надходжень впровадження інноваційної продукції, відсутність комплексного застосування інновацій, недосконалість економічного механізму управління інноваційною діяльністю підприємств.

Питання організації, управління, фінансування, оцінки економічної ефективності інноваційних проектів досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як С. Колупаєва, А. Коренний, О. Кузьмін, А. Кутейников, О. Лапко, Д. Львов, І. Макаренко, Б. Патон, С. Покропивний, Й. Петрович, П. Перерва, Я.

Плоткін, А. Пригожин, А. Перлак, А. Савченко, Б. Санто, Б. Твісс, М. Туган-Барановський, В. Терехов, М. Чумаченко, Й. Шумпетер, А. Яковлев, О. Кантаєва, Є. Галушко та ін. Проте незважаючи на значну кількість досліджень з цієї проблематики, до теперішнього часу в економічній науці не сформовано чіткого цілісного уявлення про аналіз інновацій як самостійного напрямку досліджень у рамках того або іншого виду економічного аналізу. Існуючі підходи до вирішення даної проблеми, як правило, носять різноспрямований характер і являють собою рекомендації з вирішення окремих питань, пов'язаних з ефективністю інноваційної діяльності. Тож, нині існує нагальна потреба в подальшому вивченні інструментарію управління інноваційною діяльністю підприємств, і в першу чергу, аналізу ефективності інноваційної діяльності, як підґрунтя прийняття управлінських рішень.

Постановка завдання. Визначити мету аналізу ефективності інноваційної діяльності та послідовність його проведення. Виокремити основні відмінні риси аналізу ефективності інноваційної діяльності підприємства. Розглянути та доповнити рекомендований ЮНІДО перелік показників оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств з урахуванням вимог сьогодення.

Результати. Поняття «інновації» за своєю сутністю означає нововведення. У більш широкому розумінні – це прогресивні техніко-технологічні та соціально-економічні зміни, поява нових способів виробництва, видів продукції та послуг, освоєння нових ринків збуту [3]. Розрізняють інновації радикальні, тобто суттєві техніко-технологічні зміни, та інкрементальні – часткове оновлення техніки і технології.

Інновації передбачають не тільки створення нового (новації), а і його одночасну практичну реалізацію. Період від виникнення новації до її перетворення (використання) у нововведення називається життєвим циклом інновації [4]. При цьому під новаціями слід розуміти результат наукової, науково-технічної, інтелектуальної діяльності. У зв'язку з цим у світовій практиці вирізняють науково-дослідну і науково-технічну діяльність, спрямовану на одержання та застосування нових знань, а також дослідно-конструкторські розробки. Такою діяльністю займаються академічні інститути, науково-дослідні організації, вищі навчальні заклади, наукові колективи, науково-дослідні підрозділи підприємств, лабораторії [3, 5].

Багатогранність і взаємозалежність діяльності перелічених суб'єктів визначають необхідність проведення оцінки ефективності інноваційної діяльності.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день у вітчизняній економічній літературі методологія оцінки ефективності інноваційної діяльності практично відсутня. На думку авторів, під оцінкою ефективності інноваційної діяльності, слід розуміти функцію управління, спрямовану на вивчення стану, тенденцій розвитку, об'єктивну оцінку результатів інноваційної діяльності і розробку на цій основі рекомендацій щодо подальшого підвищення рівня її ефективності.

Метою оцінки ефективності інноваційної діяльності є загальний аналіз ефективності інноваційної діяльності та впливу на найважливіші показники діяльності підприємства, визначення доцільності й оптимальних варіантів реалізації нововведень, оперативне корегування параметрів інноваційних проектів та підтримка стратегічних інноваційних рішень.

Основними відмінностями та особливостями аналізу інноваційної діяльності є наступні:

1. Кількість показників. В аналізі інноваційної діяльності на відміну від більшості інших розділів економічного аналізу доцільно використовувати невелику кількість показників, оскільки результатом застосування складної системи показників є величезні витрати робочого часу на збір інформації для розрахунків величин, які в остаточному підсумку виявляються незручними для інтерпретації. Чим зрозуміліше й практичніше показники ефективності інновацій, тим більше шансів встановити розумні значення цільових величин і розробити грамотні стратегії для їхнього досягнення.

2. Актуальність розрахунків. В умовах економічної нестабільності аналіз інноваційної діяльності, на відміну від інших розділів економічного аналізу, створює об'єктивну базу даних для прийняття управлінських рішень, що сприяє зниженню ризиків інноваційних проектів.

3. Більшість інноваційних проектів мають довгостроковий характер і тому потребують нових підходів щодо оцінки їх ефективності, зокрема з урахуванням ситуаційного підходу та ін.

4. Аналіз ефективності інноваційної діяльності допомагає обґрунтовано розподіляти ресурси між корпоративною системою управління ідеями та інноваційними ініціативами.

У відповідності до рекомендацій ЮНІДО (Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку) у закордонній практиці застосовуються наступні показники оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства: чистий дисконтований дохід; внутрішня норма прибутку або коефіцієнт дисконтування; проста норма прибутку; проста норма прибутку на акціонерний капітал; коефіцієнт фінансової автономності проекту; коефіцієнт поточної ліквідності; строк окупності інвестицій, спрямованих на реалізацію інноваційного проекту [8]. На нашу думку, поданий перелік показників є неповним і вимагає його доповнення.

Для оцінки ефективності інноваційної діяльності вважаємо за необхідне, рекомендований ЮНІДО перелік показників доповнити, по-перше, коефіцієнтом ефективності капіталовкладень підприємства в інноваційну діяльність (*Ке.к.ін.д*), оскільки цей показник надасть можливість керівництву підприємства встановити скільки отримано доходу від інноваційної продукції в розрахунку на одну гривню капіталу, спрямованого на здійснення інноваційної діяльності. Формула визначення даного коефіцієнту має

наступний вигляд:

$$K_{e.k.in.d.} = \frac{D_{від.in.d.}}{В_{in.d.}}, \quad (1)$$

де $D_{від.in.d.}$ – доходи від інноваційної діяльності;

$В_{in.d.}$ – капіталовкладення на здійснення інноваційної діяльності.

По-друге, для оцінки ефективності інноваційної діяльності, на думку авторів, доцільно використовувати показник частки прибутку від інноваційної діяльності в загальному обсязі прибутку підприємства. Даний показник дозволить зробити висновки щодо розвиненості та масштабів інноваційної діяльності на підприємстві.

$$ЧП_{in.d.} = \frac{\text{Прибуток від інноваційної діяльності}}{\text{Загальний прибуток}}. \quad (2)$$

По-третє, на нашу думку, для більш повного аналізу інноваційної діяльності доцільно також вивчати грошовий потік від інноваційної діяльності як складової грошового потоку підприємства і на його основі розраховувати за наступною формулою коефіцієнт збалансованості грошових потоків,

$$K_{згп.in.d.} = \frac{ГП_{вх.in.d.}}{ГП_{вих.in.d.}}, \quad (3)$$

де $ГП_{вх.in.d.}$ – вхідний грошей потік від інноваційної діяльності;

$ГП_{вих.in.d.}$ – вихідний грошей потік від інноваційної діяльності.

По-четверте, необхідним є використання показників результативності стадії проведення НДДКР, стадії впровадження інновацій та діяльності підприємства з погляду тривалості процесу розробки й впровадження інновацій.

Показник результативності стадії проведення НДДКР має наступний вид:

$$P_{нддкр} = \frac{Ч_{ef.} + Ч_{пр.ef.}}{Ч_{заг.} - Ч_{реал.}}, \quad (4)$$

де $P_{нддкр}$ – результативність інноваційної діяльності на стадії проведення НДДКР;

$Ч_{ef.}$ – число самостійно розроблених новацій, що відповідають вимогам економічної ефективності підприємства;

$Ч_{пр.ef.}$ – число придбаних об'єктів інтелектуальної власності, що відповідають вимогам економічної ефективності промислового підприємства;

$Ч_{заг.}$ – загальне число новацій, як результат проведення НДДКР і придбання засобів інтелектуальної власності в зовнішньому середовищі промислового підприємства;

$Ч_{реал.}$ – число об'єктів інтелектуальної власності результатів НДДКР реалізованих у зовнішньому середовищі промислового підприємства й не використовуваних у діяльності промислового підприємства.

Показник результативності стадії впровадження інновацій має визначатися за формулою:

$$P_{ст.вп.} = \frac{Ч_{вп.in.}}{Ч_{роз.in.}}, \quad (5)$$

де $Ч_{вп.in.}$ – число впроваджених інновацій, що відповідають вимогам економічної ефективності підприємства;

$Ч_{роз.in.}$ – число розроблених інновацій, що відповідають вимогам економічної ефективності, за той же період часу.

Результативність діяльності підприємства з точки зору тривалості процесу розробки й впровадження інновацій може бути визначена за формулою:

$$P_{т.п.} = \frac{T_{с.н.}}{T_{ф.}}, \quad (6)$$

де $T_{с.н.}$ – сукупально необхідні витрати часу на розробку й використання інновацій;

$T_{ф.}$ – загальна тривалість циклу розробки й освоєння інновації.

Таким чином, у якості інтегрального показника, що характеризує ефективність інноваційної діяльності підприємства, може бути використаний коефіцієнт результативності інноваційної діяльності в цілому:

$$P_{in.d.} = P_{нддкр} \times P_{ст.вп.} \times P_{т.п.} \quad (7)$$

На відміну від інших розділів економічного аналізу, в аналізі інноваційної діяльності, як і в фінансово-інвестиційному, проектному [7], робиться акцент на попередньому аналізі й обґрунтуванні управлінських рішень. Перспективний аналіз, як продовження попереднього, дозволяє зробити прогностичний розрахунок щодо показників діяльності підприємства в майбутньому (для цього використовуються методи оцінки інвестицій). Проте аналіз поточної інвестиційної діяльності також має велике значення, оскільки забезпечує контроль за виконанням прийнятих рішень [6].

На нашу думку, комплексний аналіз інноваційної діяльності підприємства повинен включати в себе п'ять етапів аналізу, функціонально пов'язаних між собою (рис. 1).

Перший та другий етапи інтегровані в процес формування стратегічної політики підприємства на

основі аналізу факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ. На даних етапах проводиться аналіз можливих варіантів розвитку підприємства та визначаються його можливості, потреби в інвестиціях, здійснюється пошук можливих альтернатив інвестування [6]. Одночасно із цим дається оцінка ролі власного капіталу у формуванні й розвитку інноваційного потенціалу. Подалі аналізується вплив основних техніко-економічних факторів на зміну структури інноваційного потенціалу у звітному періоді в порівнянні з попереднім та виявляються внутрішньогосподарські резерви росту інноваційного потенціалу підприємства.

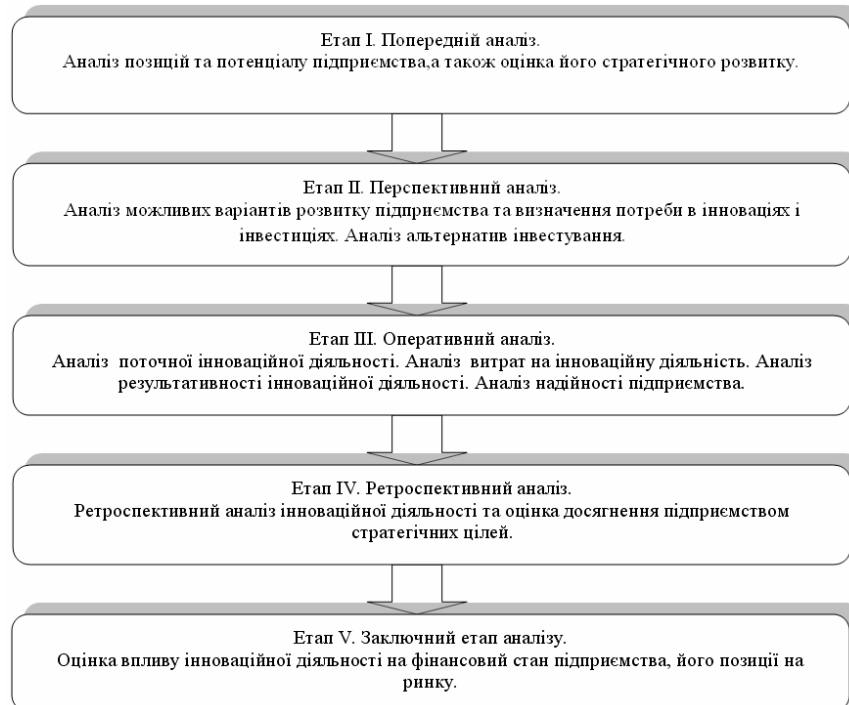

Рис. 1. Схема комплексного економічного аналізу інноваційної діяльності підприємства

На третьому етапі здійснюється оперативний аналіз, який містить такі складові (рис. 2):

Аналіз поточної інноваційної діяльності, в процесі якого розраховуються показники ефективності поточної інноваційної діяльності: проста норма прибутку на акціонерний капітал, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт використання витрат підприємства на інноваційну діяльність, коефіцієнт співвідношення придбаних та самостійно розроблених інновацій тощо та проводиться аналіз поточних витрат на НДДКР, придбання нематеріальних активів та основних засобів на основі динаміки зміни величини витрат на інноваційну діяльність і кількості інноваційних проектів, що перебувають у розробці підприємства, у звітному періоді в порівнянні з попереднім. Виявляється вплив основних факторів на зміну цих показників. Потім виявляються внутрішні резерви підвищення інноваційної активності підприємства.

Рис. 2. Схема оперативного аналізу інноваційної діяльності підприємства

Аналіз результативності інноваційної діяльності. На цьому етапі визначається результативність інноваційної діяльності підприємства за допомогою розрахунку відповідних показників (коефіцієнт збалансованості грошових потоків, показник частки прибутку від інноваційної діяльності в загальному обсязі прибутку підприємства та ін.). Аналізується динаміка показників у порівнянні з попередніми періодами, проводиться оцінка ефективності реалізованих підприємством інновацій і їх впливу на показники ефективності функціонування підприємства та водночас виявляються можливі резерви поліпшення цих показників.

Аналіз надійності підприємства, а саме фінансових результатів підприємства, деталізований аналіз

за його підсистемами (у т.ч. інвестиційно-інноваційної підсистеми) та аналіз загальних вхідних, вихідних грошових потоків. Також здійснюється факторний аналіз впливу ефективності інноваційної діяльності на рівень надійності підприємства, на рівень його платоспроможності, рентабельності, ділової активності, ліквідності балансу тощо.

Наступний етап – ретроспективний аналіз, який необхідний для формування інформаційної бази і створення передумов для стратегічного управління. Він включає оцінку кількісних та якісних показників, що відображають ефективність інноваційної діяльності підприємства.

На заключному етапі здійснюється аналіз причин, які стримують інноваційний розвиток, що дозволить розробити заходи для подальшого розвитку інноваційної діяльності, підводиться підсумок щодо здійснення підприємством інноваційної діяльності у порівнянні з попереднім періодом.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що роль і значення інноваційної діяльності повною мірою виявляється у відтворювальному процесі підприємств. Сучасні умови економічного розвитку вимагають від підприємств не тільки активізації інноваційної діяльності, але й удосконалення методів її організації, правильний вибір стратегії й пріоритетів розвитку інноваційної сфери, зокрема, за рахунок виявлення та використання ресурсів, спрямованих на підвищення ефективності її проведення. Це можна зробити за допомогою економічного аналізу інноваційної діяльності, що дасть можливість керівникам підприємств виявити як сильні, так і слабкі сторони цієї діяльності, дозволить приймати раціональні управлінські рішення та ефективно керувати не тільки інноваційною діяльністю, але й підприємством в цілому.

Література

1. Бубенко П. Г. Регіональні аспекти інноваційного розвитку / Бубенко П. Г. – Харків : НТУ «ХПГ», 2002 – 316 с.
2. Денисюк К. А. Інноваційна активність національної економіки: вдосконалення методології. Показники промислових підприємств, державна підтримка / К. А. Денисюк // Економіст. – 2005. – № 8. – С. 45 – 49.
3. Ендовицкий Д. А. Организация контроля и анализа инновационной деятельности хозяйствующего субъекта / Д. А. Ендовицкий, Н. Коменденко. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 272 с.
4. Кантаєва О. Удосконалення методики аналізу інноваційної діяльності для прийняття управлінських рішень / О. Кантаєва, Є. Галушко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – №7. – С. 35 – 46.
5. Крылов Э. И. Анализ эффективности и инновационной деятельности предприятия / Крылов Э. И., Власова В. М., Журавкова И. В. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 602 с.
6. Лысенко Д. В. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности / Лысенко Д. В. – М. : Инфра-М, 2007. – 320 с.
7. Проектний аналіз: навч. посібник / [Рижиков В. С., Яковенко М. М., Латишева О. В. та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 384 с.
8. Яцков В. Инновационный путь развития в условиях экономических реформ / В. Яцков // Проблемы науки. – № 7. – 2002. – С. 240 – 246.

Надійшла 28.03.2009

УДК 336:504

І. О. ШКОЛЬНИК

Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України», м. Суми

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ПОДАТКОВА ТА НЕПОДАТКОВА СКЛАДОВІ

В роботі автором розглянуто основні складові, що забезпечують реалізацію концепції сталого розвитку. Визначено, що одним із основних механізмів дотримання екологічної безпеки є економічний механізм. В рамках економічної складової проаналізовано стан фінансування екологічної політики в Україні за рахунок бюджетних коштів. Розглянуто роль фінансового сектору економіки у вирішенні завдань екологічної політики.

In the article the author components which provide realisation of the concept of a sustainable development are considered. It is defined, that the economic mechanism is one of the basic mechanisms of ecological safety. The condition of financing of an ecological policy in Ukraine at the expense of budgetary funds is analysed. The role of financial sector of economy in the decision of problems of an ecological policy is considered.

Постановка проблеми. Сучасний бурхливий розвиток виробництва, поява нових технологій у промисловості, обумовлених зростаючим попитом на різноманітні матеріальні та нематеріальні блага з боку суспільства, супроводжується масштабними наслідками техногенних, соціальних та екологічних катастроф. Всі процеси обумовлюють необхідність наукових досліджень, пов'язаних з розробкою механізмів